

Το εκπαιδευτικό μας σύστημα ανέτοιμο να συμβάλει στην αποδοχή της Ευέλικτης Ζώνης

Αναστάσιος Αγ. Τασινός

Σχολικός Σύμβουλος 2^{ης} Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Γρεβενών

Εισαγωγή

Κάνοντας μια αναδρομή στα ωρολόγια προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου της τελευταίας τριακονταετίας, με σκοπό να ιδούμε ποιες διδακτικές ώρες την εβδομάδα έδιναν ελευθερία στον δάσκαλο και στους μαθητές να επιλέξουν οι ίδιοι το θέμα ενασχόλησής τους, θα παρατηρήσουμε τα εξής:

Στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων προβλέπονται δύο ώρες την εβδομάδα για «πολιτιστικές εκδηλώσεις». Σε αυτό το δίωρο ο δάσκαλος και οι μαθητές του ήταν ελεύθεροι να επιλέξουν και να υλοποιήσουν ένα πολιτιστικό θέμα.

Αργότερα, όταν οι πολιτιστικές εκδηλώσεις αφαιρούνται από το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων, έχουμε την ώρα της «Σχολικής Ζωής». Και πάλι ο δάσκαλος και οι μαθητές του ήταν ελεύθεροι μία ώρα την εβδομάδα να επιλέξουν και να ασχοληθούν με ένα θέμα.

Όποτε, όμως, υπήρχε ανάγκη διδακτικών ωρών στο ωρολόγιο πρόγραμμα, είτε για τα κλασικά μαθήματα είτε λόγω της προσθήκης των Αγγλικών ή της Ολυμπιακής Παιδείας, οι ώρες που δίχως δεύτερη σκέψη θυσιάζονταν ήταν αυτές που έδιναν μια ανάσα ελευθερίας στον δάσκαλο και στους μαθητές στην επιλογή κάποιου θέματος. Άρα, οι ώρες της ελευθερίας παρέχονταν αποσπασματικά, όταν περίσσευαν από τα κλασικά μαθήματα, και δεν είχαν σχέση με κάποια καινοτόμο προσπάθεια. Εκτός αυτού, λίγοι δάσκαλοι τις αξιοποιούσαν δημιουργικά. Βιβλία που θα στήριζαν τις πολιτιστικές εκδηλώσεις και τη «Σχολική Ζωή» δεν υπήρχαν.

Κρίνοντας από το αποτέλεσμα οι ώρες των πολιτιστικών εκδηλώσεων και της «Σχολικής Ζωής» στην ουσία ποτέ δεν λειτούργησαν. Οι ίδιοι οι δάσκαλοι στην πλειονότητά τους χρησιμοποιούσαν τις ώρες αυτές για το κυνήγι της διδακτέας ύλης.

Οι γονείς ποτέ δεν αντιλήφθηκαν ότι κάτι γίνεται στο σχολείο (εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις) και ότι τα παιδιά τους εργάζονταν δημιουργικά σε θέμα-

τα και σε κατευθύνσεις που δεν υπήρχαν στα σχολικά βιβλία τους.

Σήμερα έχουμε στο εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα την *Ευέλικτη Ζώνη*, όπου διατίθενται δύο ώρες την εβδομάδα για τις τάξεις Ε' και ΣΤ' και τρεις ώρες την εβδομάδα για τις τάξεις Α', Β', Γ' και Δ', όπου μπορούν ο δάσκαλος και οι μαθητές να υλοποιήσουν ένα θέμα δικής τους επιλογής.

Η καινοτομία της Ευέλικτης Ζώνης

Για πρώτη φορά στην ιστορία του Δημοτικού Σχολείου εντάσσεται πιο οργανωμένα στο ωρολόγιο πρόγραμμα ένα θεσμικό πλαίσιο διδακτικών ωρών που σέβεται την ελευθερία του δασκάλου και των μαθητών στην επιλογή του θέματος και στη διδακτική του προσέγγιση.

Η *Ευέλικτη Ζώνη* εφαρμόστηκε από το 2001, πρώτα πιλοτικά, από το 2002, ενώ στη συνέχεια επεκτάθηκε προαιρετικά σε περισσότερα σχολεία και από το 2005 έχουμε τη γενίκευση της εφαρμογής του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Επιπλέον, εκδόθηκαν και αξιολογικά βιβλία (πολυθεματικό και δραστηριοτήτων), από όπου οι δάσκαλοι μπορούν, εάν το θέλουν, να αντλούν θέματα και δραστηριότητες για την Ευέλικτη Ζώνη.

Παρ' όλα αυτά, και με την Ευέλικτη Ζώνη παρατηρείται η ίδια αδράνεια που παρατηρήθηκε με τις Πολιτιστικές Εκδηλώσεις και την «Σχολική Ζωή».

Αν αποδεχτούμε ότι «η αρχή είναι το ήμισυ του παντός», το ξεκίνημα της Ευέλικτης Ζώνης υπήρξε προβληματικό. Κι όσο παγιώνεται μια τέτοια κατάσταση, τόσο περισσότερο απαξιώνεται μια σπουδαία καινοτομία.

Με ευθύνες, που θα αναφερθούν πιο κάτω, η Ευέλικτη Ζώνη κατάντησε σήμερα να καλύπτει τις ανάγκες άλλων μαθημάτων και η πλειονότητα των δασκάλων δεν θέλει να διαχειριστεί την ελευθερία της επιλογής κάποιου θέματος. Το χειρότερο, όμως, είναι ότι μερικοί δάσκαλοι, όταν φτάνουν στην ώρα της Ευέλικτης Ζώνης, λένε ότι αυτή την ώρα δεν έχουν τίποτε να κάνουν και βγάζουν τα παιδιά έξω για να παίξουν. Αυτή η νοοτροπία, δυστυχώς, έχει περάσει και σε μερικούς διευθυντές σχολείων, που επιλέγουν την Ευέλικτη Ζώνη για το μειωμένο διδακτικό τους ωράριο, γιατί βλέπουν στην όλη υπόθεση να μη γίνεται τίποτε. Θα είναι πράγματι θλιβερό, αν αυτό το «τίποτε» για την Ευέλικτη Ζώνη περάσει στην πλειονότητα των δασκάλων.

Την ευθύνη που απορρέει από την καινοτομία της Ευέλικτης Ζώνης ένας σημαντικός αριθμός δασκάλων δεν είναι διατεθειμένοι να την αποδεχτούν δημιουργικά. Έτσι, ελλοχεύει ο κίνδυνος να μετατραπεί σταδιακά η Ευέλικτη Ζώνη σε «Τυποποιημένη Ζώνη», οπότε, ακόμη και αν μείνει στο πρόγραμμα, ποτέ δεν θα μπορέσει να παίξει το ρόλο για τον οποίο εντάχθηκε σε αυτό.

Η Ευέλικτη Ζώνη, επειδή έχει ως αφετηρία της την ελευθερία της επιλογής του θέματος από τον δάσκαλο και τους μαθητές, απαιτεί ευθύνη, έμπνευση, μεράκι, όρεξη για δουλειά, αρετές που δεν επιβάλλονται από «πάνω», αλλά έρχονται κατευθείαν από την εκούσια συμμετοχή δασκάλων και μαθητών στην Ευέλικτη Ζώνη.

έλικτη Ζώνη. Για το λόγο αυτό, δεν είναι λίγοι εκείνοι που βλέπουν ότι χρειάζεται ένα μεταβατικό στάδιο προαιρετικότητας για την Ευέλικτη Ζώνη. Θεωρούν ότι οι δάσκαλοι που πιστεύουν στην καινοτομία αυτή θα ανοίξουν το δρόμο για την πλήρη αποδοχή της από το σύνολο του εκπαιδευτικού κόσμου.

Με τον προαιρετικό χαρακτήρα, όμως, της Ευέλικτης Ζώνης στο πλαίσιο του ωρολόγιου προγράμματος θα παρουσιαστεί το παράδοξο φαινόμενο να έχουμε προγράμματα δύο ταχυτήτων στο ίδιο σχολείο: το πρόγραμμα που θα περιλαμβάνει την Ευέλικτη Ζώνη και το άλλο πρόγραμμα, που θα διαθέτει τις ώρες αυτές σε άλλα μαθήματα. Δύο προγράμματα που θα δρουν ανταγωνιστικά στο σχολικό περιβάλλον, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Αν η Ευέλικτη Ζώνη μετακινηθεί εκτός του ωρολόγιου προγράμματος, τότε μόνο για καινοτομία δεν πρέπει να γίνεται λόγος. Θα έχουμε κάτι ανάλογο όπως και με τα προαιρετικά προγράμματα Υγείας, Περιβάλλοντος και Καλλιτεχνικών.

Επειδή η ελευθερία του δασκάλου και των μαθητών στην επιλογή του θέματος και στη διδακτική του προσέγγιση προσφέρει ποιότητα και ενδιαφέρον και αναπτύσσει τη δημιουργικότητα στην τάξη, από την πρώτη στιγμή είδα με ενθουσιασμό, τη γενίκευση της Ευέλικτης Ζώνης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Έναν, όμως, ενθουσιασμό που δεν μπόρεσα να μοιραστώ με τους περισσότερους συναδέλφους μου.

Δυσκολίες στην εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης

Η αρνητική στάση με την οποία αντιμετωπίστηκε η γενίκευση της Ευέλικτης Ζώνης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση μου επιβεβαίωσε, δυστυχώς, τις αρνητικές συνέπειες που είχα προβλέψει ότι θα επέφερε η μακροχρόνια χρήση των βιβλιοτετραδίων (τα οποία και πρόσφατα αντικαταστάθηκαν) στο Δημοτικό Σχολείο. Με τέτοια προγραμματισμένα και τυποποιημένα βιβλιοτετράδια για 25 περίπου χρόνια στο Δημοτικό Σχολείο –που ορθώς χαρακτηρίστηκαν ως «κλειστής σκέψης» από κάποιους συγγραφείς των σημερινών βιβλίων– οι αντιδράσεις των δασκάλων δεν έπρεπε να ξαφνιάσουν. Η μετάβαση από την τυποποιημένη διδασκαλία σε δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με την ελευθερία δασκάλου και μαθητών στην επιλογή του θέματος και στη διδακτική του προσέγγιση δεν είναι εύκολη υπόθεση.

Έγραφα το 2001 στο βιβλίο μου «Δημοτικό Σχολείο το θεμέλιο της Παιδείας» για τα βιβλία που πρόσφατα αντικαταστάθηκαν (σελ. 35-37):

«Τα σημερινά διδακτικά βιβλία επικροτούνται συνήθως από δασκάλους που συνήθισαν και θέλουν μασημένη τροφή... Έχει τυποποιηθεί τόσο πολύ ο ρόλος του δασκάλου, που μια χορήγηση ελευθερίας στις κινήσεις του πολύ φοβούμαι ότι δεν θα γίνει αποδεκτή απ' τους ίδιους τους δασκάλους. Το φόβο της ελευθερίας και της ευθύνης τον συναντάμε ιδιαίτερα σ' αυτούς που έχουν συνηθίσει στο φορμαλισμό, που τους έχει επιβληθεί απ' τα πάνω. Τα άγρια πουλιά όταν τα ελευθερώσεις από το κλουβι κά-

νονν μερικές βόλτες από 'δώ κι από 'κεί σαν χαμένα, αλλά σύντομα εγγκλιματίζονται στην ομορφιά της φύσης. Έτσι κι οι δάσκαλοι, στην αρχή θα νιώσουν λιγάκι να χάνονται, μέχρι να μπουν στην ομορφιά των προσωπικών αναζητήσεων στις μορφές διδασκαλίας. Στο μεταβατικό αυτό στάδιο, χρειάζεται η συμπαράσταση των συμβούλων, ώστε ο φόβος προς την ελευθερία να συντριβεί...

Τα διδακτικά βιβλία πρέπει επιτέλους να σεβαστούν τον δάσκαλο και να του δώσουν λίγο οξυγόνο ελευθερίας, ώστε να μπορεί να εναλλάσσει τις μορφές διδασκαλίας. Τεχνική λίαν απαραίτητη, για να σπάει η ανία των μαθητών και να τονώνονται τα ενδιαφέροντά τους. Έπαψε πλέον ο δάσκαλος να καταθέτει έργο με ψυχή και προσωπική δημιουργία...».

Τις ίδιες απόψεις είχα καταθέσει γραπτώς και το 1996 στο Υπουργείο Παιδείας με την εργασία μου «Απόψεις-προτάσεις για την παιδεία (κυρίως για τη Δημοτική Εκπαίδευση)».

Έκανα μια αναδρομή στην κριτική που είχα ασκήσει τότε στα βιβλία που πρόσφατα αντικαταστάθηκαν, για να γίνει φανερό ότι ένας βασικός λόγος της άρνησης της Ευέλικτης Ζώνης και των καινούριων βιβλίων οφείλεται και στη νοστροπία της παθητικότητας που καλλιεργήθηκε για 25 περίπου χρόνια στον δάσκαλο, στους μαθητές, ακόμη και στους γονείς από τις τυποποιημένες διδασκαλίες των βιβλιοτετραδίων. Και, ως γνωστόν, «ό,τι σπείρεις θα θερίσεις». Σπείραμε τις τυποποιημένες, προγραμματισμένες διδασκαλίες, θερίζουμε σήμερα την άρνηση της Ευέλικτης Ζώνης και των καινούριων βιβλίων, που απαιτούν πρωτοβουλίες και ενεργητικότητα από τον δάσκαλο και τους μαθητές. Με αυτά που γράφω δεν υπονοώ ότι τα σημερινά βιβλία δεν επιδέχονται βελτιώσεις, ενώ ενδεχομένως απαιτείται και η αντικατάσταση μερικών από αυτά. Θέλω μόνο να επισημάνω ότι διέπονται από μια σωστή φιλοσοφία, που απαιτεί και ενθαρρύνει τις πρωτοβουλίες και την ενεργητικότητα του δασκάλου και των μαθητών.

Η Ευέλικτη Ζώνη εμποδίζεται να γίνει αποδεκτή και από τον έμφυτο φόβο που διακατέχει όχι λίγους δασκάλους να αναλάβουν την ευθύνη που συνεπάγεται η ελευθερία επιλογής κάποιου θέματος. Πολύ πρόθυμα παραχωρούν αυτή την ελευθερία σε «αυθεντίες», γιατί νιώθουν έτσι πιο ασφαλείς. Η χειραφέτηση που συνεπάγεται η αποδοχή της ελευθερίας δεν είναι εύκολη υπόθεση.

Ο τρόπος με τον οποίο έγινε η ενημέρωση το 2005 για την Ευέλικτη Ζώνη από τους Σχολικούς Συμβούλους δεν ήταν ο ενδεδειγμένος. Με τα projects (σχέδια εργασίας), που ζητήθηκαν υποχρεωτικά από την πρώτη στιγμή για την Ευέλικτη Ζώνη, περισσότερο τρομοκράτησαν τους δασκάλους παρά τους ενημέρωσαν. Και ορθώς, κατά την άποψή μου, στη συνέχεια, σε πρώτη φάση, δεν ζητήθηκαν τα σχέδια εργασίας, γιατί οι δάσκαλοι ήταν ανέτοιμοι και θα τυποποιούσαν ευθύς εξαρχής την Ευέλικτη Ζώνη. Πολλοί δάσκαλοι ζήτησαν περισσότερη ενημέρωση, η οποία είτε δόθηκε με λαθεμένο τρόπο είτε δεν δόθηκε καθόλου.

Η πολιτική του Υπουργείου Παιδείας ως προς την Ευέλικτη Ζώνη υπήρξε αντιφατική. Από τη μια, προσπάθησε να ενημερώσει τον εκπαιδευτικό κόσμο για

τη σπουδαία αυτή καινοτομία, και από την άλλη, ταυτόχρονα σχεδόν, αφαιρέσει μία ώρα την εβδομάδα από την Ευέλικτη Ζώνη, για να την παραχωρήσει στο πρόγραμμα της «Ολυμπιακής Παιδείας» και στη συνέχεια στο πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα». Η θέση του Υπουργείου Παιδείας ότι το πρόγραμμα της «Ολυμπιακής Παιδείας - Καλλιπάτειρας» είναι ενταγμένο στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης (με μια συνεργασία που πρέπει να υπάρχει μεταξύ δασκάλου τάξης και γυμναστή) καμιά σχέση δεν έχει με την πραγματικότητα, όσο καλή και αν είναι η θέληση και από τις δυο πλευρές.

Οι θέσεις της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.) για την Ευέλικτη Ζώνη ευθυγραμμίστηκαν με την άρνηση και τις ανασφάλειες των δασκάλων, προτρέποντάς τους μάλιστα σε ανυπακοή. Η σχετική ανακοίνωση της Δ.Ο.Ε. (βλ. Διδασκαλικό Βήμα, αρ. φ. 1134 του 2005) για την Ευέλικτη Ζώνη σημειώνει, μεταξύ των άλλων: «Η τελική απόφαση [για την εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης] ανήκει στο Σύλλογο Διδασκόντων και οι συνάδελφοι έχουν γι' αυτό την πλήρη κάλυψη της Δ.Ο.Ε.». Αυτή η θέση βάσει της σχολικής νομοθεσίας είναι αστήρικτη και επί της ουσίας αντιδημοκρατική. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και οι περισσότεροι σύλλογοι των δασκάλων εκφράζοντας μάλιστα υπερβολικές θέσεις, όπως, για παράδειγμα, ότι τα προγράμματα της Ευέλικτης Ζώνης θα χρηματοδοτούνται από επιχειρηματίες και αυτό θα σημαίνει την είσοδό τους στη Δημόσια Εκπαίδευση. Σε αυτές τις θέσεις όσο και αν προσπάθησαν –καλοπροαίρετα, θα έλεγα– να δώσουν δημοκρατικό περίβλημα απέτυχαν, γιατί στην ουσία τους είναι συντηρητικές. Τη ζημιά όμως την έκαναν, γιατί παρότρυναν αρκετούς δασκάλους στην απαξίωση της Ευέλικτης Ζώνης. Μερικούς, όμως, δημιουργικούς δασκάλους δεν τους άγγιξαν. Αυτοί άδραξαν την ευκαιρία της Ευέλικτης Ζώνης προσδίδοντας στο εκπαιδευτικό τους έργο ποιότητα, δημιουργικότητα και πλουραλισμό. Ο Σύλλογος Διδασκόντων και κάθε δάσκαλος χωριστά θα είναι πάντα η ασφαλιστική δικλίδα, ώστε τα προγράμματα της Ευέλικτης Ζώνης να γίνονται με γνώμονα την ελευθερία στην επιλογή του θέματος και στη διδακτική προσέγγιση. Δεν μπορώ να φανταστώ ότι στην Ευέλικτη Ζώνη θα εκτελούνται προγράμματα κατ' εντολή επιχειρήσεων και ιδιωτών. Κι αν γίνει αυτή η παρεκτροπή, τότε ο συνδικαλισμός έχει τη δύναμη να την ανατρέψει. Με το να στέκεται, όμως, αρνητικά ευθύς εξαρχής στην Ευέλικτη Ζώνη δεν προσφέρει τίποτε.

Εν κατακλείδι, ο συνδικαλισμός αντί να ηγηθεί και να χαιρετήσει την Ευέλικτη Ζώνη ακολούθησε και ενίσχυσε τις ανασφάλειες των εκπαιδευτικών.

Ακόμη, πρέπει να επισημανθεί ότι η Ευέλικτη Ζώνη είναι ευάλωτη στην «αυθεντία» των δασκάλων εκείνων, οι οποίοι επιλέγουν μόνοι τους το θέμα και καθοδηγούν τους μαθητές τους στα δικά τους συμπεράσματα. Τότε σίγουρα θα έχουμε παρεκτροπή της Ευέλικτης Ζώνης προς αγκυλωμένη Δογματική Ζώνη. Ελευθερία του δασκάλου στην Ευέλικτη Ζώνη σημαίνει ταυτόχρονα και σεβασμό στην ελευθερία των μαθητών. Γι' αυτό τα θέματα πρέπει να επιλέγονται σε συνεργασία με τους μαθητές και να εξετάζονται από πολλές οπτικές γωνίες. Η δημοκρατική αυτή ευαισθησία αποτελεί την ουσία της Ευέλικτης Ζώνης, γιατί τότε και μόνο τότε θα μπορεί να παίξει το ρόλο για τον οποίο εντάχθηκε στο σχολείο.

Προτάσεις για την αποδοχή της Ευέλικτης Ζώνης

Η αλήθεια είναι ότι οι δάσκαλοι, εξαιτίας των τυποποιημένων διδασκαλιών που κυριάρχησαν για 25 περίπου χρόνια στο Δημοτικό Σχολείο, δεν ήταν έτοιμοι να δεχτούν την Ευέλικτη Ζώνη. Εθισμένοι από τα βιβλία κλειστής σκέψης βρέθηκαν αντιμέτωποι με την καινοτομία της Ευέλικτης Ζώνης, που προϋποθέτει ανοιχτή σκέψη. Σ' αυτόν το λόγο, κυρίως, θα το τονίσω άλλη μια φορά, οφείλεται κατά την άποψή μου η άρνηση αποδοχής της Ευέλικτης Ζώνης.

Γι' αυτό εκτιμώ ότι απαιτούνται τα εξής:

1. Το Υπουργείο Παιδείας να στηρίξει έμπρακτα την Ευέλικτη Ζώνη παρέχοντας περισσότερη επιμόρφωση στα στελέχη και στους δασκάλους. Να σταματήσει να ψαλιδίζει τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης για το πρόγραμμα «Καλλιπάτειρα» και αυτές που αφαίρεσε να τις επιστρέψει.

2. Τα στελέχη της εκπαίδευσης (σχολικοί σύμβουλοι και διευθυντές σχολείων) να μεριμνούν για την εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης.

3. Οι συνδικαλιστές να επανεξετάσουν το θέμα της Ευέλικτης Ζώνης και να το ιδούν από την πλευρά του ελεύθερου και δημιουργικού δασκάλου. Οι ανακοινώσεις της Δ.Ο.Ε. ότι τα κενά που δημιουργούν οι απεργίες στη διδασκεία ύλη θα καλύπτονται από τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης υπονομεύουν την εφαρμογή της.

4. Οι ίδιοι οι δάσκαλοι ας προσπαθήσουν να ιδούν την Ευέλικτη Ζώνη θετικά και ας μην είναι προσκολλημένοι στη σειρά άρνηση. Να σταματήσουν να χρησιμοποιούν τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης για τη Γλώσσα και τα Μαθηματικά, ή να θεωρούν ότι δεν έχουν να κάνουν τίποτε και να βγάζουν τα παιδιά έξω για παιχνίδι.

Πάντως, οι τελευταίοι που ευθύνονται για τη μη αποδοχή της Ευέλικτης Ζώνης είναι οι δάσκαλοι. Ας μη γίνουν, λοιπόν, αυτοί ο εύκολος στόχος του προβλήματος.

Θέλω να πιστεύω ότι η Ευέλικτη Ζώνη, η σπουδαία αυτή καινοτομία, που ανεβάζει την ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου, δεν θα έχει την τύχη των Πολιτιστικών Εκδηλώσεων και της «Σχολικής Ζωής».

Βιβλιογραφία

- Διδακταλικό Βήμα*, Περίοδος Γ', Αρ. Φύλλου 1134, Αύγουστος- Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 2005.
- Ματσαγγούρας, Ηλίας: *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση. Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και Σχέδια Εργασίας*, Γρηγόρη, Αθήνα 2003.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο: *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων. Ειδικό Αφιέρωμα στην Ευέλικτη Ζώνη*. Αθήνα 2002.
- Συνέντευξη Σταμάτη Αλαχιώτη για το Πολυθεματικό Βιβλίο του Δημοτικού Σχολείου για την Ευέλικτη Ζώνη, *Ελευθεροτυπία*, 9-10-2001.
- Τασινός, Αναστάσιος: *Δημοτικό Σχολείο το Θεμέλιο της Παιδείας*, Αγέρι, Νίκαια 2001.
- Νομοθεσία, ανακοινώσεις κ.λπ.**
- Υπουργική Απόφαση Φ.12.1/545/85812/Γ1/31-8-2005. *Γενίκευση εφαρμογής του Προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*.
- Εγκύκλιος Υπουργείου Παιδείας Φ.12.1/648/104935/Γ1/5-10-2005. *Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων*.
- Σύλλογος Δασκάλων και Νηπιαγωγών Ιωαννίνων. *Ανακοίνωση για την Ευέλικτη Ζώνη*, 16-9-2005.
- Σύλλογος Δασκάλων και Νηπιαγωγών Ιωαννίνων. *Ανακοίνωση για την Ευέλικτη Ζώνη*. 6-10-2005.

